

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 26.

V LJUBLJANI, 30. JUNIJA 1934.

KNJIGA 15.

VAN GOGH

KAVARNA

ŽIVAL IN DRUŽINA

Zakon, družina in država niso človeški izum. Najdemo jih v različnih oblikah tudi v živalskem carstvu in kakor pri človeku, je tudi tu družina stanica višje skupnosti, črede. Brez zakona pa ni družine.

Seveda ne moremo živalskega zakona brez nadaljnega primerjati s človeškim. Mnoge živali žive poligamno, ali pa se srečujejo samo za čas množitve in gredo potem spet narazen. Da ustvarijo družino, morajo biti dalj časa skupaj. Samo če se ne razidejo takoj po potrebni negi mladičev, lahko govorimo o družinski tvorbi, ki je sorodna človeški družini.

Večinoma je ustanovitev družine odvisna od tega, da-li so mladiči potrebni pomoči ali pa se narodi toliko mladičev, da ljubezen staršev od samega potomstva ne pride do veljave in gredo mladiči že prve dni svoja pota. Tako je n. pr. pri krapih, kjer samica lahko izleže do milijon jajc. Skrb za zarod je pri takšnih množinah nemogoča in mlade živali so že od prvega trenutka samostojne. Posledice tega zanemarjanja se kažejo seveda takoj, kajti od velikega števila mladičev jih ostane samo malo živih. Če bi pa ne bilo tako, bi bila vodovja kmalu prenapolnjena s krapji ali drugimi ribami, ki se plode na podoben način.

V splošnem pa pri ribah ni tako. Vsak akvarist, ki je kdaj gojil makropode, lepe, rdeče plavutarje, ve to. Kajti samec zgradi pri tej ribji vrsti pred izlego jajc gnezdo iz pene, ki plava po vrhu vode in rabi mladičem prvi čas kot zavetišče. Tudi samica se briga včasih za zarod, bistveno delo pa opravlja samec. Čim pa prične zarod rojiti, se družinske vezi raztrgajo in samec, samica, gredo vsak svojo pot.

Podobno je pri mnogih drugih ribah, tudi pri tistih, ki jih akvaristi tako radi gojijo in pri katerih vzreja samica jajca v svojem gobcu. Tudi potem, ko so se mladiči izlegli, se ponoči ali ob nevarnosti v prvem času zatečejo v materin gobec. A čim mladiči malo odrasejo, se te vezi med materjo in mladiči pretržejo, oče pa se za potomstvo itak ni nikoli dosti zanimal. Prave družine tu še ne najdemo.

Tudi pri krkonih in plazilcih so vezi med materjo, očetom in otroci še zelo rahle. Večinoma se samo mati briga ne-

kaj za zarod, oče se zanj ne zanima mnogo. Izjema je neka krastača, ki pritrjuje svoj zaplodek na hrbet samca. Potrpežljivi samec nosi jajčeca toliko časa s seboj, da se izvalijo mladiči — in spet so potem vezi med starši in otroci prekinjene.

Tako je tudi pri mnogih pticah. Ko postanejo mladiči godni za polete, gre vsak član družine svojo pot. To vemo n. pr. o kokljih in njenih piščetih. Samo nagon skrbi za zarod in potreba po pomoči jih držita skupaj, ne pa čut družinske povezanosti. A pri mnogih pticah dobimo že nekaj, kar lahko smatramo za podlago družinske tvorbe: monogamijo. Mnogi ptičji pari ostanejo vse življenje skupaj, gradijo skupaj svoje gnezdo, vzrejajo svoje mladiče, se selijo z njimi, se vračajo skupaj v staro gnezdo. Posebno pri goseh, racah in labudih nahajamo izrazito družinsko življenje. Pri sivih goseh ostajajo n. pr. mladiči često do svojega drugega leta pri starših, se dajejo po njih voditi in se postavljajo popolnoma pod njihovo zaščito. Takšne stare gosi so napravili celo nesposobne za selitveni polet in pokazalo se je, da je bil družinski čut pri mladičih tako močan, da so tudi sami ostali pri starših, čeprav bi lahko odleteli. Te ptice so seveda zelo družabne in ta družabnost podpira družinske vezi.

Podobno je pri sesalcih. Tu se vezi med starši in otroci še bolj utesnjujejo s tem, da je razvojna doba mladičev zelo dolga. Naravno je, da skrbijo starši za mladiča, ki potrebuje pomoči. To traja lahko mesece in leto dni, potem nastajajo tesno združene družine, kakršne poznamo pri gazelah. Takšne družine žive ločeno od svojih sovrstnikov in samo starejši, izgnani samci sledijo svojemu črednemu nagonu in se družijo v skupine. Pri nekih gazelah ostajajo tudi mladiči dveh ali treh skotov pri starših, tako da nastajajo že male družinske črede.

Najčesteče dobimo takšne družinske črede pri opicah. Najizrazitejše družine tvorijo gorile in tako vidimo, kako se z višjo duševno stopnjo sporedno razvija tudi socialno zadržanje, ki mu je podlaga družina.

(Po razpravi dr. Hagenerja).

KITAJSKI MODRIJAN VANG ČONG

Ko je vladala dinastija Han (—226 do +221), o kateri izveš nekaj v uvodu Gradnikove »Kitajske lirike«, se je zedinjena Kitajska silno povzpela v oblasti in prosveti. Država je segala do Kaspijskega morja, skoraj do mej rimske države. Spričo tega je promet izredno narasel. Med drugim se l. 166 omenja domnevno poslanstvo nekega An-tuna (M. Aurelius Antoninus), kar je moralo dati pobudo v omiki. Zlasti odkar se je uvedel budhizem (Mingti, 65 po Kristu), je duhovno življenje bujno процvitalo. Slabost poznejših cesarjev je pogubila pridobljene dobrine.

Učenjak Vang Čong*) je odvisen od hanske filozofije. Izdal je nesmrtno delo *Luen-heng* (Misli in sodbe). Najprej trdi, da je nebo brezbrizno nasproti nam, da je naše rojstvo posledica naključja in da je usoda takisto slučajna. S tem pobija nauk o božjem naklepu: »Nebo ne gre na roko enim in ne trpinči drugih.« V duhove ne veruje. To stališče je tem zanimivejše, ker so Kitajci babjevni. »V pravadnini poroča Sung-nien Hsü v omenjenem zborniku str. 20 in 24) so se obračali na Ji-king ali knjigo o spremembah, da bi ugotovili bodočnost. Prvi cesar linov (po katerih je Kina dobila svoje ime) je poslal 219 pr. Kr. nekega Siü-Fuja nesmrtnikov iskati. Kasneje pod Hani je Vu-ti, čeprav je častil Konfucijevo šolo, trdno verjel v nesmrtnike, genije, duhove. ... Taoistovski redovniki so baje izumili način, kako boš dolgo živel in se ne postaral, kako pretvoriš v zlato slednji predmet, ki se ga dotakneš, posebne metode za ljubavni objem, itd.«

Vzemimo dva odlomka iz Vanga Čonga.

Duhovni

Ljudstvo veruje pogostoma, da po smrti naša duša postane duh in da ta vedoma škodi živim. Kako naj preiščemo to vero? S tem, da opazujemo druga bitja in da sklepamo iz teh opazovanj. No, človek je živ stvor, žival pa je tudi živ stvor. Mrtva žival ne postane duh, zakaj naj bi mrtev človek postal duh? ... Človek živi ob svoji živnosti ali žisotni moči. Kadar človek umrje, ugasne ta

večnost (energija). Kri po žilah vzdržuje to energijo. Ko se kri izrabi, je življenjska sila pokončana. Ko je ta sila pokončana, naše telo strohni; trohnoba našega telesa razpade v prah. Zakaj in čemu bi se naša duša pretvarjala v duha?

Vsak pojav tako zvanih duhov na tem svetu ne prihaja odtod, ker se rajnikova duša spremeni v duha; kratko malo prihaja iz naše misli, iz naše domiselnosti. Kako prideš do takega mišljenja? Z boleznijo. Če si bolan, te obidejo skrbi in strah. Iz te zaskrbelosti in preplašenosti se poraja razodetje duha... Kadar se bojiš duha, misliš nanj; kadar misliš nanj, vidiš s pomočjo domišljije, da se razočeva duh, katerega ni drugo ko zgolj utvara.

Človeška narava je dobra ali paslaba

(Filozof Konfucij je veroval v zavestno nebo, ki vlada našemu svetu. Nebo določa našo usodo; ono je oče vladarja, vladar je oče naroda; sin mora spoštovati vladarja. Sinovska spoštljivost je bistvena čednost. Ta filozofija vodi ljudi naravnost v strahopetnost — opozarja omenjeni sestavljač Kitajskega zbornika, str. 10: ako usoda vse naprej določa, čemu bi se borili? — vodi jih v licemerstvo, v izgubo osebnosti. »Kar brez lojazni povejmo: ta toliko hvaljena modrost je pogreznila Kitajce v brezno, iz katerega se bodo bog ve kdaj izkopali! Vlada naše republike je prevzela nase člgovornost, da je porušila Konfucijeva svetišča (1930), toda leto dni kasneje si je naprtila še večjo odgovornost, da jih je vzpostavila.«

Naslavnejši učenec Konfucijev je Meng Ko (327—289), ali polatinjenje Mencius. V svoji demokratičnosti je učil: »Ljudstvo je plemenito, nato pride dežela, vladar brez pomena.« Znamenito je nadalje njegovo prepričanje, da je človeška narava spočetka dobra. Tako je pozneje učil Rousseau in dodal, da je omika človeka pokvarila. Menciju so mnogi misleci ugovarjali, n. pr. Siün Huang (okoli 310-230), češ, da je človeška narava hudobna. Poglejmo sedaj, kako uči naš naslovnik.)

Med človeškimi naravami so nekatere нравstveno dobre, druge slabe. Stvar je taka kakor s talenti ljudi, ki niso vsi na isti višini... Kadar Meng Ko pravi, da je človeška narava blaga, velja po mo-

* Po francoski pisavi Wang Teh'ong, kakor piše doktor Lyonske univerze, Kitajec Sung-nien Hsu, *Anthologie de la Littérature Chinoise des origines a nos jours*, Paris, Delagrave, 1933.

jem trdnem nazoru to za nadpovprečne osebe; če pa Suen King oznanja, da je človeška priroda zlobna, velja po mojem to za podpovprečne osebe; ako pa Jang Hiong trdi, da je človeška narava hkrati dobra in slaba, velja to za povprečne ljudi. Če hočemo presojsati vse te nauke kot

metodo, kako bi se vrnili k navodilom klasičnih knjig modroslovja in se prilagodili P o t u (Tao), je to dopustno. Toda če jih hočemo uvaževati kot čisto resnico glede človeškega bistva, to ni dopustno.

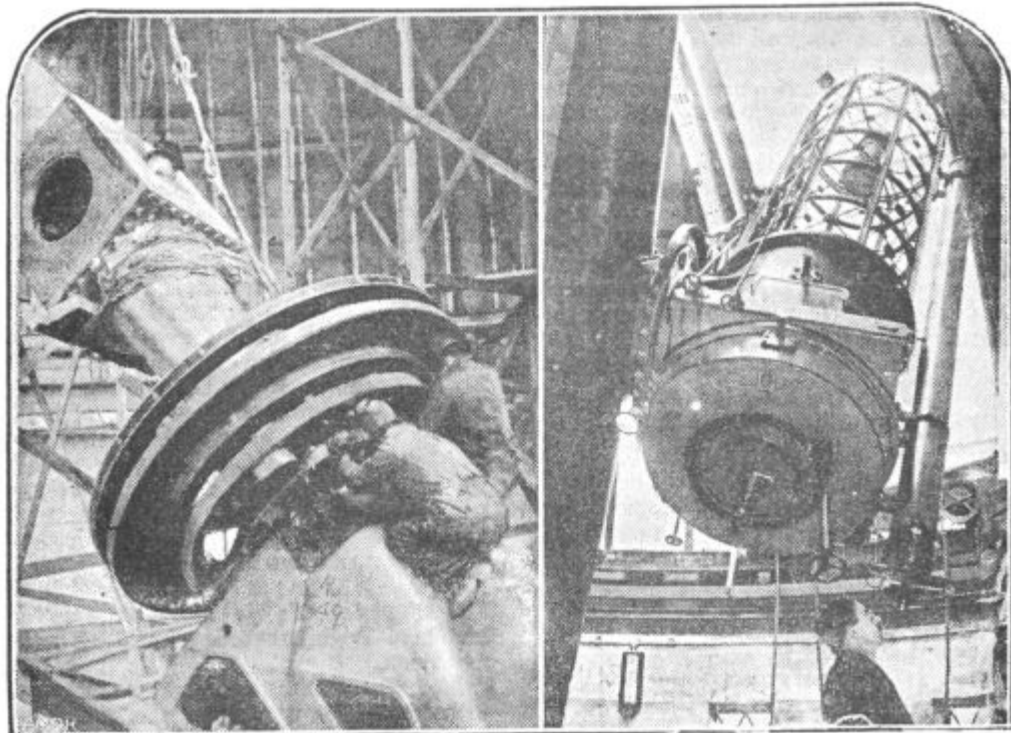
A. D.

ORJAŠKI TELESKOP V KANADI

Kanada je še dosti mlajša dežela nego so Zedinjene države in človek se čudi, ko najde tamkaj velikanske naprave, ki nimajo namena služiti samo gospodarskemu podvigu dežele, marveč tudi razvoju kulture. Tako n. pr. najdeš blizu popolnoma neznanega pokrajinskega mesteca na majhnem gričku zvezdarno, v kateri so postavili teleskop, ki je po velikosti drugi na svetu. Prekaša ga samo še orjaški teleskop observatorija na Mount Wilsonu.

Kanadski teleskop je v zvezdarni na Richmond Hillu, kakih 25 km se-

verno od Toronta. Kanadčani ga kratko imenujejo ustanova Davida Dunlapa. V kratkem bodo teleskop prvičkrat namerili na nebosklon. Gradili so ga skoraj 3 leta. Vsa konstrukcija počiva na globokem temelju od rezanega kamna. Observatorij je pokrit z jekleno kupolo, ki ima 18 m v premeru. Vsi deli instrumenta so že sestavljeni in pričakujejo samo zrcala, ki ga še polirajo. Brušenje zrcala je bilo kakor pri vseh teleskopih najtežavnejši in najdelikatnejši posel pri konstrukciji. Da zrcalo ne pači slik, mora biti geometrično točno izbrušeno na stotinko milimetra. Najmanjša

Na levi: montiranje orjaškega teleskopa na Richmond Hillu v Kanadi. Na desni: največji teleskop zvezdarne v Greenwichu

napaka lahko napravi zrcalo nerabno in vse delo, ki velja sto tisoče, je bilo zaman. Zrcalo kanadskega teleskopa se je popolnoma posrečilo, kakor za trjujejo strokovnjaki, in ko bo končano montiranje v instrument, bo teleskop uporaben najbrže še letošnjo jesen.

Glavni tehnični podatki teleskopa ustanove Davida Dunlapa bi bili naslednji: Tubus, ki nosi na dnu zrcalo, je dolg 9 m in ima 2.10 m v premeru. Premer samega zrcala znaša 1.85 m, debelina pa 30 cm. Izbrušeno je iz stekla Pyrex, ki je za slične optične aparate najprimernejše. Pri opazovanju se teleskop nameri v nebo skozi lino v kupoli. Prostor, v katerem je instrument postavljen, se torej ne more kuriti. V Kanadi pa so zelo ostre zime in tako vladajo pri nizkih temperaturah zmerom neke toplotne diference med vnanostjo in notranostjo opazovalnega prostora. Vsi deli teleskopa se zaradi menjavanja temperature nenehoma krčijo in raztezajo, pa je treba pri konstrukciji skrbno paziti, da se vse deformacije popolnoma izravnavajo, ker bi bile sicer slike nejasne. Steklo Pyrex ima v tem pogledu sijajne kvalitete, ker je skoraj popolnoma neobčutljivo za menjavanje temperature.

Težki teleskop se obrača na dveh oseh. Polarna os je dolga 6.60 m in tehta 9 ton. Oba niena krajišča počivata na težkih zidanih temeljih. Okrog te osi se lahko suče teleskop v vodoravni ravnini. Pravokotno na polarni osi stoji deklinacijska os, okrog katere se da obračati teleskop v vertikalni smeri za četrto kroga od obzorja do zenita. Ta os je narejena iz kovanega jekla in je dolga 3.90 m. Na križišču obeh osi je pritrjena cev teleskopa, ki je uravnotežena z mogočeno valjasto utežjo.

Ostenki teleskopa niso polni, ampak so v zgornjem delu nadomeščeni s predalčno konstrukcijo valjaste oblike. Spodnji del je vlit iz jekla in precizno izbrušen, tako da se vani točno prilaga stekleno zrcalo. Nekoliko višje je v diafragmi zaslonka, ki dopušča izpreminjati odprtino, skozi katero vpada svetloba na zrcalo. V premeru od 30 do 185 cm. Na skrajnem zgornjem koncu teleskopne cevi se nahajajo držala za dodatno zrcalo, iz katerega se odbija svetloba v opazovališče.

Človeško oko ima celo s tako ogromnimi instrumenti oboroženo le prav omejene sposobnosti v primeri s kozmičnimi dimenzijami. Seveda pa pomeni vsak nov teleskop znatno približanje vsemirja našim šibkim očem. V tem približevanju je človeštvo že silno napredovalo. Arabski astronom El Karakat je videl s svojim povečevalnim steklom največ 3000 zvezd. Že Newton pa je s svojim daljnogledom to število najmanj postoterial. Newton je zabeležil na svojem zvezdnem zemljevidu že pol milijona nebesnih teles. Z novim kanadskim teleskopom bo narastlo to število skoraj na milijardo. Luna se bo videla z Richmond Hilla, kakor da bi bila samo 80 km oddaljena od zemlje.

Astronomi si zlasti mnogo obetajo od novega teleskopa pri opazovanju Marsa, ki se bo čez 5 let primaknil v najmanjšo oddaljenost od naše zemlje. Dalekozornost tega teleskopa se v astronomskih merah računa na 140 milijonov svetlobnih let. Te fantastične številke si ne moremo prav predstavljati. Svetlobno leto je namreč oddaljenost, ki jo preteče svetloba z brzino 300.000 km na sekundo v enem letu.

Pobudo za ustanovitev novega observatorija in za postavitve ogromnega teleskopa je dal profesor za astronomijo na univerzi v Torontu C. A. Chant. Za veliko idejo je pridobil vdovo Davida Dunlapa, gospo Jessie Dunlapovo, ki je dala postaviti ta observatorij namestu spomenika na grobu svojega moža.

PLANETARIJI V STAVBARSTVU

Mnoga velika mesta imajo planetarije, v katerih se na umetnem nebu s pomočjo posebnega projekcijskega aparata prikazuje kroženje nebesnih teles v vsemirju. Poleg teh velikih planetarijev obstajajo tudi majhni planetariji za šolsko uporabo. Neki spreten tehnik je predelal tak planetarij v aparat, ki utegne postati še prav koristen arhitektom. V središču planetarija, ki normalno predstavlja našo zemljo, se postavi prav majhen model projektiranega poslopja. Sonce nadomestuje majhna žarnica, ki riše vse letne sončne poti po umetnem nebosklonu nad modelom. Na ta način se lahko v naprej popolnoma točno dožene, kolikoli sonca bo dobilo vsako okno, vsak balkon, vobče vsak prostor projektirane stavbe.

TEHNIČNI OBZORNIK

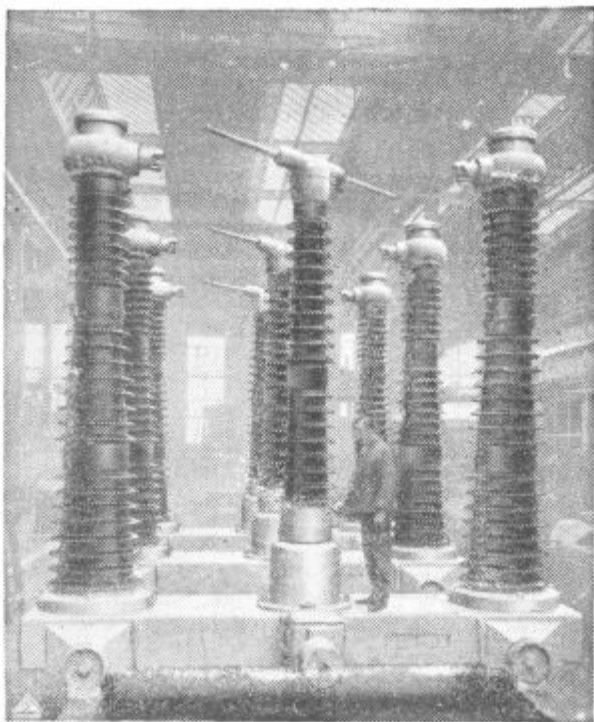
VELIKANI TEHNIKE

Prenos električne energije iz krajev, kjer je na razpolago cenen energijski vir, je najvažnejši tehniški problem sedanosti. Z njim se ne bavijo samo elektro-inženjerji, ampak tudi gospodarstveni krogi in uvideniki državniki.

V poročilih o energijskih centralah lahko izve bralec o velikanskih turbinah ali parnih strojih, o vnanji razsežnosti naprav ter velikosti električnega omrežja. Le malokdaj

ščala tudi stikala. Tako so porabili za napolnitev oljnega stikala, ki je bilo namenjeno prekinitvam 220 tisoč voltov visoke napetosti kar 60 ton olja v vrednosti 300.000 dinarjev. Ne smemo se torej čuditi velikosti takih stikal, ki so dosegla višino 9 metrov ter tehtala več deset ton. Pri tem je zahtevala razmestitev sestavnih delov površ še dokajšnje dvigalne žerjave.

Od omenjenih stikal-velikanov ni bila težka pot k stikalu, ki ga vidimo na sliki.

Sl. 1.

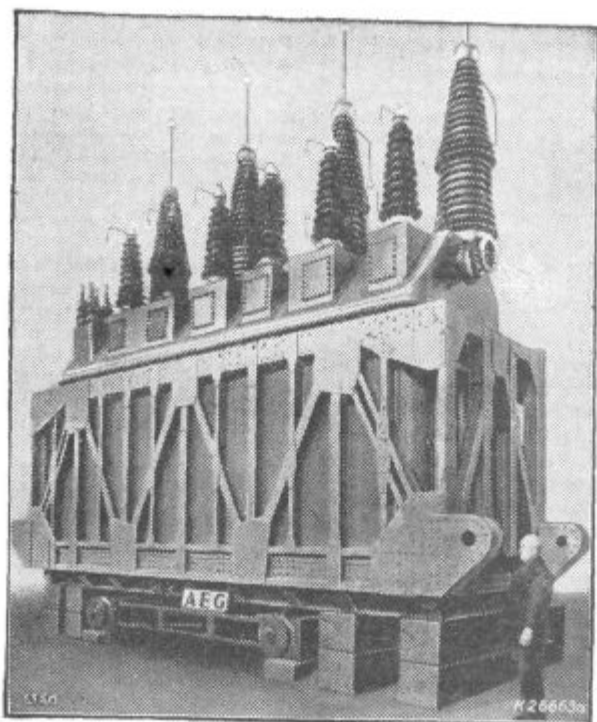
pa izve kaj več o pripravah, ki omogočajo prenos: o transformatorjih in stikalih.

Beseda stikalo nam navadno vzbuja predstav triročnega vzvoda, s katerim vključujemo električne motorje. Toda v našem primeru imamo opraviti z napetostmi nad sto tisoč voltov. Kajti vzporedno z gradnjo vedno večjih električnih central je naraščala tudi napetost ali elektromotorska sila toka. Od deset tisoč je napetost postopoma rasla na trideset, sto in končno dosegla dve sto dvajset tisoč voltov. Ker pri tako visokih napetostih navadna izolacija odpove, je bilo treba najti novo, boljše. Le-to so našli v olju; nastala so oljna stikala, pri katerih je moralo olje preprečiti še pri prekinitvi električnega toka nastalo oblačno luč. Z rastočo napetostjo so nara-

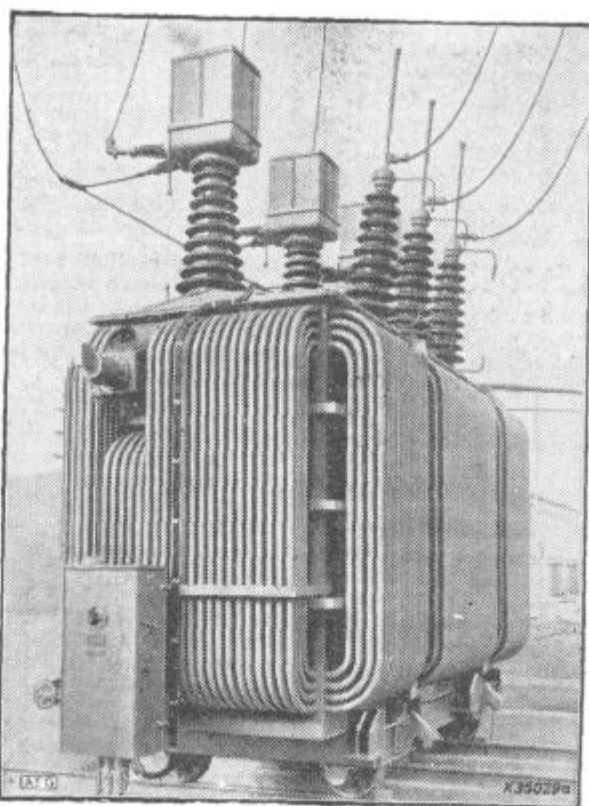
Pri tem stikalu je bil dosežen ideal tehnike, ki je v vsmotrevanju, to se pravi, ki zahteva, da se s čim manj sredstvi doseže čim večji učinek. Posneto stikalo potrebuje olje namreč le še za ugasitev oblačne luči, ker opravijo vso izolacijo porcelanasti izolatorji oziroma zrak.

Za pretvorbo visoke napetosti 220.000 voltov na nižjo napetost so potrebni tudi veliki transformatorji. Na drugi sliki vidimo transformator, katerega učinek je tridesetkrat večji od učinka, ki ga ima eden izmed naših največjih transformatorjev (falske elektrarne v Laškem); njegov učinek znaša namreč 136 tisoč konjskih sil.

Tako ogromen transformator pa ne bi bil uporabljiv, če mu ne bi stal ob strani regulacijski transformator. Napetost omrežja

SI 2,

SI 3,

se namreč zaradi različne obtežbe vedno menja, kar ima zelo slabe posledice za vse priprave, ki so zvezane z omrežjem. Za odpravo teh motenj pa skrbi dodatni transformator, ki je v našem primeru (glej sliko 3) tudi pravi velikan. Z njegovo pomočjo je možno — v osmih stopnjah — urediti napetost omrežja v obsegu: +11, 5% do -10, 3%.

tma

ODDAJNA POSTAJA ZA TELEVIZIJO

Televizija, električno gledanje na daljavo, ki je že pred dvema letoma s pretiranim optimizmom poskušala prodreti med ljudstvo, se je morala umakniti spet nazaj v laboratorije, ker se je izkazalo, da še ni dovolj dovršena in da bi uporaba utegnila

Postaja bo delovala na ultra kratkih valovih dolžine 7 do 8 m. Sprva se bo poskušalo samo s prenašanjem zvočnih filmov. Za prenašanje zvokov je potrebna seveda posebna oddajna postaja, tako da morajo pri pravi televiziji teči zmerom po dve oddajni postaji hkrati in sicer točno v sinhronizmu, to je v časovni skladnosti, natančno tako kakor normalno pri zvočnem filmu.

Postaja bo oddajala z energijo 15 kw. Modulacijo nosilnega vala s svetlobnimi impulzi slike se je posrečilo tako izpopolniti, da je mogoče prenašati po 500 000 različnih svetlobnih odtenkov na sekundo. Poleg električnih impulzov, ki odgovarjajo svetlobnim točkam slike, mora postaja hkrati izžarevati še druge električne im-

Vzlic temu da se televizija še ni mogla splošno razširiti med ljudstvom kakor radiofonija, se vendarle v laboratorijih krepko razvija. Slike, ki so se spočetka lahko prenašale samo v velikosti nekaj kvadratnih centimetrov, so zdaj dosegle že prav imponantne formate. Neka ameriška tovarna je spravila na trg televizijske aparate, v katerih se jasno vidijo slike že v velikosti 14×18 cm

več škoditi kakor pa koristiti njenemu razvoju.

Žive slike, ki so jih prikazovali na nekaterih radio razstavah z mobilizacijo ogromnega tehničnega materiala, zlasti pa pretirana poročila, ki jih je sipala v svet ameriška industrija, so prinesle publiki samo razočaranje.

Navzlic prvim neuspehom pa delata znanost in tehnika na izpopolnjevanju televizije prav tako marljivo kakor poprej in nekatere televizijske postaje, ki teko v Evropi in Ameriki so bolj namenjene proučevanju pojavov, kakor pa zabavi maloštevilnega občinstva, to in onkraj Oceana, ki že ima televizijske sprejemne aparate,

V kratkem se otvori v študijske namene tudi nova televizijska postaja v Berlinu.

pulze, ki uravnavajo sinhronski tek oddajnih in sprejemnih aparatov. Sinhronizem je namreč v televiziji še dokaj močnejši pogoj kakor n. pr. pri zvočnem filmu. Pri televiziji je treba skrbeti ne samo za popolno skladnost slike in zvoka, marveč tudi za strogo istočasen tek vseh sprejemnih aparatov, ker že najmanjša prehitavanja ali zastajanja napravijo slike popolnoma nejasne. Sinhronizacijski pripomočki so pri novi postaji baje tako sigurni, da se lahko smatra geometrična nepopačenost prenašajočih se slik za rešen problem. Tudi število svetlobnih odtenkov na sekundo ali število vrst, kakor se pravi s tehničnim izrazom bo dovolj veliko, da se bodo jasno videle vse podrobnosti slike. Število posameznih sličic, ki se proicirajo

na zaslonko sprejemnega aparata, se je povečalo na 25 v sekundi, tako da tudi pri dokaj naglo tekočih dejanjih ne bo premočnega utripanja. Med sprejemnimi aparati so se najbolj obnesli sistemi z Braunovo katodno cevjo, pri kateri reproducira sliko katodni žarek na fluorescenčni zaslonki.

Novo oddajno postajo bo zgradila radio tvrdka Telefunken. Če se bodo poskusne televizijske oddaje v laboratoriju dobro iztekale, bo začela postaja obratovati že spomladi. tnj

SLAVEC

L. KOSTIAL

Najboljši pevec ima pri vseh slovanskih narodih svoje ime po nelepi barvi perja: staroslov. slavijc, bolg. slavij, karantanško-slovenski slavac, panonsko-slov. slavčič, srbohrv. slavuj, slavoj, slavje, slavija, slavja, slava, slavje, slavčič, ruski *соловей* (izgov. *satawéj*), maloruski (ukraj.) *sołowij*, češki slavik, slovaški slávik, poljski *slowik*, dol.-luziški *syłowik*, syłow, gor.-luz. *soblik*, sylobik, polabski *salü*, slavajka — vsi ti izrazi so izvedeni z različnimi obrazil iz pridevnika, ki bi se glasil v sedanji slovenščini slav. —a, —o, v ruščini pa je *solowój* = isabelfarben, t. j. rjavkastorumen; v nekem cerkvenoslov. rokopisu iz 13. stoletja¹ se tolmači izraz slavoočije z besedo *séroočije*, t. j. siva mrena v očesu; v nekem srbskem rokopisu s konca 14. stoletja pa beremo »slavijevima očimac« v pomenu »modrikasto siv«. In slavček je res zgoraj rjavkastosiv, spodaj pa rumenkasto siv. Sorodni besedi sta staropruski (baltski) *salowis* = slavac in starovisokonemški *salu* (genitiv *salwes*) = temnobarven, umazan. — Vsi drugi narodi pa so dali slavcu imena brez ozira na barvo. Starogrško ime *aeón* (iz *avedón*) spada k besedi *andé* = glas, pomeni torej »obdarjen z glasom«. Grški pesniki so ga pozneje zaradi znanega mita (o dekletu, pretvorjenem v slavca) imenovali *philoméle*, t. j. prijatelja (ljubitelja) pesmi.² En sam narod je prevzel ta naziv v vsakdanjo prozo; to so Madžari, ki pravijo slavcu *fülemile* (kar se zdi preprostem madž. človeku zloženka iz *fül* = uho in *mile* = oglašarska kopa!), gozdnemu slavcu pa *csalogány*, t. j. mamljivac, vabljivac (po vabljevem petju).

Perzijski *onomatopoejski* naziv *bulbul* ki pomeni po mnenju nekaterih jezikoslovcev *ječlavca*, so prevzeli Arabci (*bulbul*), Osmani (*bülbül*), Srbohrvati (*bulbul*, *bumbul*), Albanci ali Arnavti (*bilbilj*, *birbilj*) in drugi narodi, ki so sprejeli islam. — Germani so dali slavcu ime »ponočni pevec«, ker poje le ponoči; nemški *Nachtigall* iz starovisokonemšk. *nahtigala*; angleški *nihtingale* iz anglos. *nihte-gale*; drugi del te zloženke

je galan = peti, pojem. Nemški naziv je prešel k Litvancem v obliki *lakštin-gala*. Romuni pravijo slavcu *privighetoare* ali *privighetoare*, t. j. čuvajka, stražnica, zlasti pri mrliču, od *privighiá* = bedeti, nadzirati, stražiti — kadar slavac poje, vsi drugi ptiči - pevci že spijo in molčijo.

V latinščini je poleg feminina *luscinia* (iz *lúskanja*)³ z diminutivom *lusciniola* (pri Plavtu in Varonu) tudi moška oblika *luscinius* (v Fedrovih basnih, Senekovih epistolah in Marcijalovih pesmih); da je 2. del glagolska osnova *kan* — (pojem, peti) z obrazilom (pripono) — *ia*, *odn.* — *ius*, je dognano in obče priznано; o 1. delu zloženke pa so že mnogo ugibali in pisali: Čeh Vaniček je mislil na *luscinus* = ponoči brijav, Anglež Fay na *lux* = svetloba (češ, da oznanjuje slavac, da bo kmalu svetlo), Nемец Martin pa na *lugere* = žalovati; slavac bi torej bil po starorimskem nazoru »pevec žalosti«. — Da se je zval slavac v ljudski (»vulgarni«) latinščini *lusciniolus* (moškega spola), se razvidi iz dejstva, da je njegovo ime v vseh romanskih jezikih⁴ moško: *furi*, *rusignól*, *ital.* *lu-*, *u-*, *rosignuolo*, starošpanski *rosefol*, zdaj *ruiseñor*, katalonski *rossinyol*, provans. *rossignol*, starofranc. *lousignol*, danes, *rossignol* (zdi se, da je vplival na glasovni razvoj v nekaterih rom. jezikih pridevnik *russus* = rdečkast).

Naj še pristavimo, da imajo mnogi evropski narodi rodbinske primke s pomenom »Slavec«. Znani so: profesor slavistike Rajko Nahtigal in raziskovalec Afrike G. Nachtigal, angleška filantropka Florencija Nihtingale, revol. general Rossignol, zgodovinar Sergej in revolucionar Aleks. Solovjev, tržaški voditelj Slavik i. dr. Po »Adresarju« l. 1928 je imela Ljubljana (z okolico) l. 1927 5 polnoletnih oseb s primkom Slav(e)c, 3 Slavčiče, 20 Nachtigal(ov) in 6 Nahtigalov (brez črke c). Mesto Dunaj je imelo l. 1901 s primkom Slavik, — wik 55 polnoletnih oseb, Slavček, — wiczek 19, Rossignol 1 in Nachtigall 7 polnoletnih oseb.

¹ Ivana eksarha prevod spisa Ivana Damaščana »O pravoslavni veri«.

² Tudi latinska pisateljka Vergilij in Kasijodor zoveta slavca *philoméla*.

³ *Luscinia* iz *lúskanja* kakor *cécidi* iz *kékadi*, *comminus* iz *kómmamus*, *allicio* iz *állakjo* itd.

⁴ razen v romunščini — gl. zgoraj!

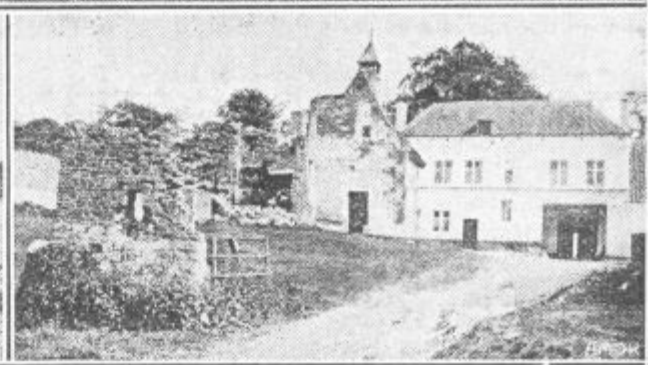
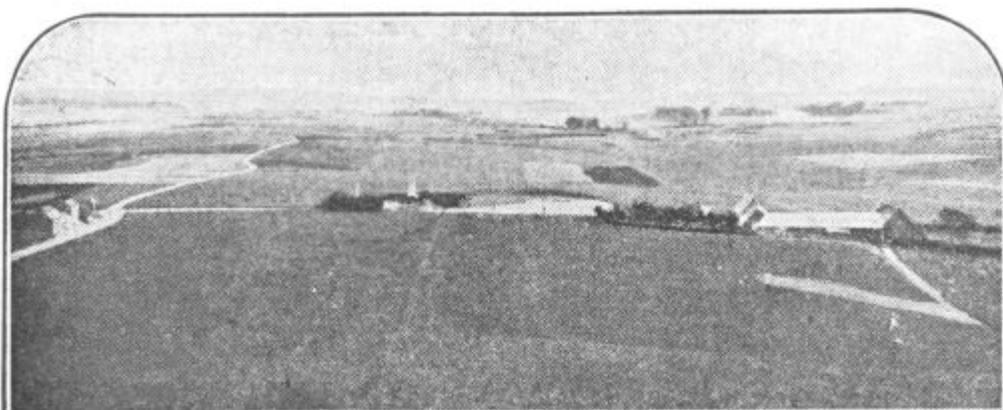
WATERLOO

Ker se je vršila 18. junija 1915. zname- nita bitka, v kateri je bil Napoleon pora- žen, tik pred glavnim mestom Brusljem, ali bo zato Belgija na večne čase obsojena čuvati nedotaknjeno to »mrko planjavo«, kakor jo naziva V. Hugo v svoji pesnitvi

Waterloo, Waterloo, morne plaine?

Deset let po Wellingtonovi in Blücher- jevi zmagi sta bivša zaveznika prišla na

besedilo. Odtod izvira vse polno sitnosti za okolčane, ki jim leži pred nosom »no man's land« ali ničigaršna dežela, koder bi moralo biti vse živo. Seveda, Britanija se upira, ker je dala dosti denarja v opremo zadevnega ozemlja. Podpira jo tudi eden iz- med pobornikov nevšečnega zakona iz le- ta 1914., češ, da bi nastalo polno zmed in tožb, ako bi se bojišče razbremenilo, saj so mnogi prodali svoje parcele, dru-

goraj: Pogled na ravnino pri Waterloou. Spodaj na levi: Umetni grič na kraju, kjer je padel princ Oranjski, na njem ogromen kamenit lev. Na desni: Vodnjaki in kapele na posestvu Houguemont

misel, da bi sredi omenjene ravnine postavila griček z velikim levom, obrnjenim proti Franciji. Na roko jima je šla nizozemska vlada, takrat gospodarica belgijske usode. Angležem in Nemcem so se kasneje pridružili še Francozi, da bodo častili spomin padlih junakov. Arheolog, prof. Louis Caven- s, se je pričel potegovati, da bi se bo- jišče zakonito zaščitilo. To se je doseglo šele v marcu 1914. Poslej je bilo onod prepovedano saditi visoko drevje, zidati hiše, lomiti kamen, kopati brez posebnega dovoljenja.

Lani je pričel poslanec Mathieu boj za to, da bi se ta sužnost odpravila, češ, angleško poslaništvo dlakoceпно izvaja

gl jih prepustili dedičem. Novo stanje bi vsekako izzvalo obilo pravdanja.

Kako se bo izteklo? Srednja pot je naj- več vredna, pravi pregovor. Morda bo- lo tudi tu našli rešitev, po kateri bo volk sit in koza cela. To se pravi: poslej malo lažje dajali na primer pooblastila za no- ve stavbe.

H. Ds.

HUBERT KRAINS

Kakor je veliki belgijski pesnik E. Verhaeren med vojno poginil pod vlakom, tako je preminil letos njegov rojak in kritik H. Krains. Ta mož je bil kot E. Estuanié ali naš A. Koder poštni uradnik. Dolga leta je prebil zunaj svoje domovine, v Švici, kot tajnik mednarodne poštne zveze v Bernu. Glavno njegovo literarno delo je Črni kruh (Pain noir). Krains se je zanimal pred vsem za malega človeka, za kmeta. Prvi njegov spis je iz l. 1891: Les Bons Parents (Dobri starši), zadnji roman pa je od včeraj: Au coeur des Blés (Med žitom).

Ko je Léon Bocquet izdal svojo »Littérature française de Belgique«, mu je Krains med drugim pisal: »... Težko je v celoti označiti slovstveno gibanje, kakršno se je pojavilo v Belgiji v zadnjih 50 letih. Na eni strani plemenski vplivi: flamski in valonski, na drugi pa tuji vplivi, seveda francoski, ali tudi germanski in celo slovanski; tako je književnost poganjala pri nas na zahomotanem ozemlju, pri katerem ni vselej lahko razbrati prvotnih sestavin...« Nalašč omenjam »slovanski« vpliv še prav posebno pri Krainsu. Kakor vemo, je bila Belgija do 1830 pod Avstrijo. Nemara se je kak naš Kranjec preselil kot uradnik tja in si v francoski sredini malce prilagodil ime Krainz v Krains. Prepučam mlajšim raziskovalcem, da razbistrijo to vprašanje. A. Debeljak.

SLIKOVITA SLOVENIJA V PARIZU

Naš rojak Bogomir Dalma — bržkone psevdonim za kakega Dalmatinca — živi že dolgo na Francoskem, kjer se udejstvuje kot slikar in slovstvenik. Lani mu je Francoska akademija podelila eno izmed Montyonovih literarnih nagrad za njegovo knjigo »Midi, terre de beauté«, kjer z umetniškega vidika opisuje južno Francijo. Odlomek iz njegovega dela je priobčil tednik Echo de Belgrade 27. dec. 1933.

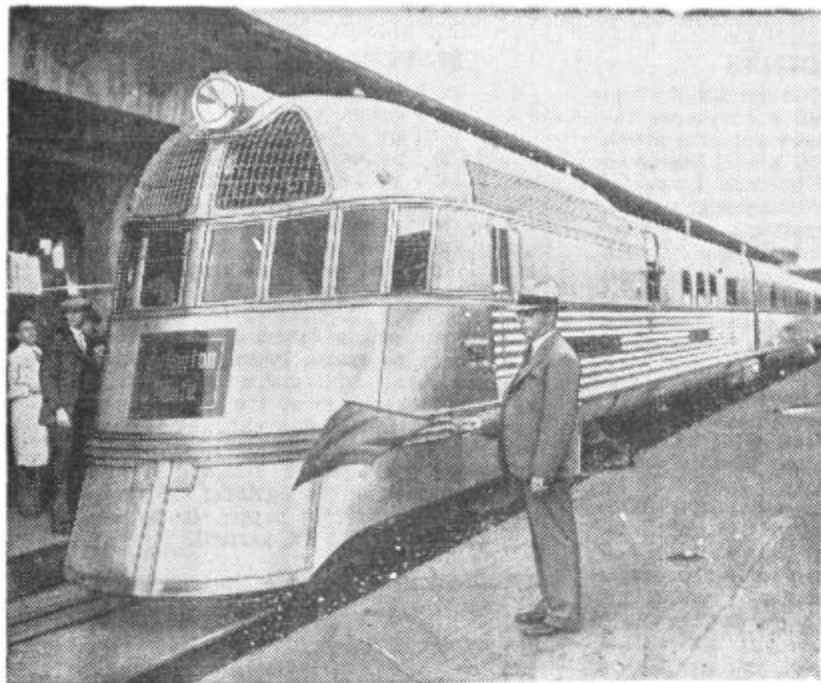
Isti list je 6. junija t. l. objavil Dalmovo pismo »La Slovénie pittoresque à Paris«, kjer poroča o slikarski razstavi v Bernheimovi galeriji: princ Nikolaj Grški, tast Nj. Vis. princa Pavla, je pokazal Parizanom in tujcem celo vrsto pokrajinskih slik, odličnih po skladnosti in ubranosti, iskrenosti in okusu. Motivi prinašajo gore, mirna in prosojna jezera, v katerih se zrcalijo cerkveni zvoniki, kmetske hišice, okrašene s cvetjem, svetle vrtove, nežno zelene travnike, zlate potoke, skratka, vso luč vesele Slovenije, ki je raj za turiste. Ob koncu se poročevalec zahvaljuje princu Nikolaju Grškemu, da posveča svoje čudovite darove kot mojster barve mnogoterim krasotam jugoslovenskih Alp. A. D.

PETELIN BREZ PEROTI

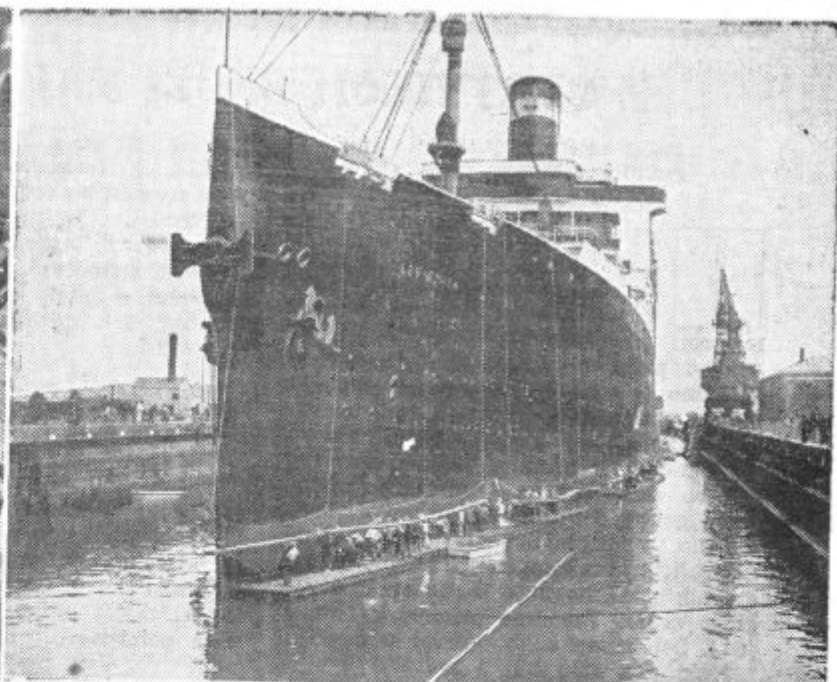
V Smithsonianovem inštitutu v Ameriki so odgojili petelina brez kril. Taki izročki med pticami sicer niso tako redki, toda navadno poginejo takoj, ko so se izlegli. Petelin v omenjenem inštitutu pa je zdaj star že sedem mesecev, pa je popolnoma zdrav in tudi sicer dobro razvit. Člani inštituta se nadejajo, da se jim bo posrečilo na tem primerku razjasniti nekatera vprašanja glede razvoja ptic brez kril na splošno in posebej še, zakaj nekatere vrste ptic s časom izgube sposobnost letanja po zraku. Podrobneje bo mogoče proučevati tudi mehanizem letenja, ako se bo izkazalo, da ne gre pri tem petelinu samo za mimobežno okrnitev krilnih kosti. Vsekako smatrajo ameriški učenjaki svojega pohabljenega petelina za izreden dar narave, ki bo pomagal vsaj kateremu iz njihove vrste naprej, če že drugače znanosti ne bo nič koristil.

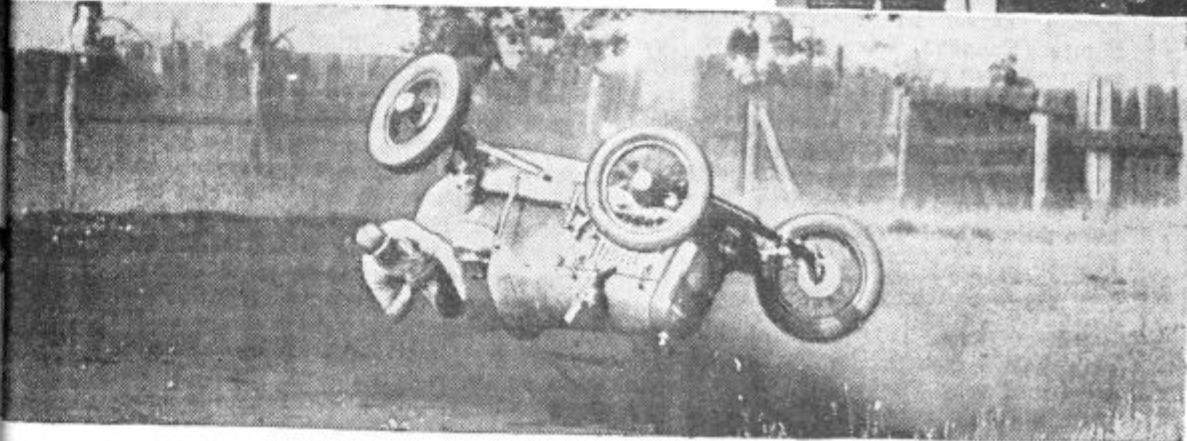
JADRNICA (Izrezanka)

Na levi (od zgoraj navzdol): Ekspresni viak »Zephyr« na burlingtonski progi (Amerika) na rekordni vožnji za čičaško svetovno razstavo je vozil z brzino 96 angleških milj na uro — Žena prof. Piccarda, ki namerala spremi svojega moža v stratosfero — 26 letna Ovilla Dionne v Ontariu (Kanada) je porodila pet zdravih deklic — V sredi: Cistilec oken (200 m visoko) svetlobnega stolpa na čičaški razstavi

Na desni (od zgoraj navzdol): Prekoceanski parnik »Leviathan« v bostonskem pristanišču, kjer ga »pomlajujejo« za nova potovanja — Emir Abdulah, brat pokojnega iraškega kralja Fejsala in stric sedanjega kralja v Londonu, kjer ga je sprejel kralj Jurij — Fotografski snetek pri avtomobilskih dirkah v New Jerseyu, ki prikazuje položaj nesrečnega vozača nekaj sekund pred katastrofo

Z OPRTNIKOM SKOZI KAFRSKO

Hočeš umetnika prav spoznati,
moraš k njemu se na dom podati.
Goethe — A. Medved (DS 1898).

Isti nemški veleum je dejal: Ako želimo pronikniti v dušo naroda, se moramo naučiti njegovega jezika. Posebno velja to nasproti neomikanemu ljudstvu. Kafri so kot prirodni otroci jako nezaupni in samo če znaš po njihovo govoriti, se spuste v zaupen pomenek. A tudi misliti moraš po njihovi šegi, t. j. poglobiti se za trenutek v njihove nazore. Šele tedaj bo Kafer iskren s teboj. Normalni belec govori logično. Kafer govori tudi logično, toda njegovi zaključki so drugačni. Izhaja iz napačne podmene. Znanstvenik Boas imenuje to nedostatek logične zveze. Vzemimo primer, kakršnih je J. Schoeman obilo doživel v Svaziji.

Neki dan smo bili s svétniki kralja Sobhuza in pokazal sem s prstom na mogočno pogorje Ubombo in vprašal najstarejšega svetovalca, kdo je ustvaril te krasne gore. S stoičnim nasmeškom, ki mu je šinil preko nagubanega obraza, je starec zastrmel vame, rekoč: »Mlente Munje, seveda! Kdo drugi pa?« — »Kdo pa je Mlente Munje?« sem poizvedoval dalje. — »Mlente Munje wa dzala konke« (M. M. je stvarnik, ta je vse ustvaril). — »Kako pa veste, da je sploh kak stvarnik?« sem mu ponagajal. — »O, njegov sled smo videli«, se je odrezal. — Iz nadaljnega pogovora se je pokazalo, da je ponekod po Svaziji res opaziti sledove človeške desne noge. Svazi vérujejo, da so to Stvarnikove stopinje. Naš svetovalc izhaja iz dejstva, da je povsod najti zgolj odtisk desne noge in da je stvarnik oseba z eno nogo kakor Župančičev dedek samonog. Odtod njegovo ime: Mlente Munje (Enonog). Ker je v trdem kamenu ostal en sam odtisk, kdo more biti to drugi ko stvarnik?

Ako se Kafer ozre proti oblačnemu nebu in sliši grmenje, prinese takoj tole razlago: »Nebo je mož, zemlja pa žena. Če nebo govori, žena trepeti. Še več, nebo daje dež. Mož oplodi ženo in ta mu prinaša potem otroke.«

Svazov je nad 110.000, nekaj več ženskih kakor moških. Dežela se razprostira med reko Pongo, ki dela na jugu mejo z Zuluji, gorovjem Ubombo, ki na

vzhodu mejaši s Portugalsko Vzhodno Afriko, in Krokodilsko reko na severu, a na zapadu ob Transvaalu.

Pokrajina je gorata, polna deročih rek, višav in step, pripravna za pastirstvo in živinorejo. Dežela za botanika in lovca. Smokve, cvetice, eksotične rastline, celo datelji, tekmujejo s kongovskimi.

Ponoči rjové levi, podnevi vidiš velikanske divje črede, zebre, antilope (»kudu«) itd. Reki Komati in Swart Mbuluzie dajeta zavetje povodnemu konju, po peščinah se sončijo in plandujejo leni krokodili.

Svazi stanujejo v pleteni kočii. Kakršna dežela, tak prebivalec: ponosen in miren. Pridi k njemu in ga vprašaj: ne bo ti takoj odgovoril, ampak najprej sam poizvedoval. Rad ima svoje kafrsko pivo, a je prenemaren, da bi delal zanje. Ves je mrtev na mesnate jedi, čestokrat na škodo svojim sosedom. Miadina pa se neznansko rada igra ko mačice, pa ljubka je pri tem. Pogosto se grede »injaji«: del igralcev teka nazaj sklonjen po rokah in nogah, pri čemer se skuša dotakniti koga od nasprotni stranke. Zadetii mora iz igre: vija vaja ven! Ali pa »umkoko«: Dve ali tri različne skupine naglo štrencajo (skačejo po eni nogi) proti nasprotni skupini do neke črte, pri čemer ostanejo vedno na isti nogi, a z drugo se ne smejo dotakniti tal. Potem pa »ku-kenka«, nekakšno kamenčkanje, otežkočeno na različne načine.

Zjutraj in zvečer, piše Schoeman, sem srečaval staro Kafrico s težkim vrčem vode na glavi. Pot je bil strm. Vsakokrat me je hotela pozdraviti, toda pod bremenom ji je čudno prihajalo iz ust, kakor če bi žaba, bežeča pred kačo, brezupno stokala. Bila je prav staro bitje, nalik srednjeveški čarovnici, ki je s hudičem v zvezi. Po deževni noči je zarana zdrsnila na gladkem potu in spustila vrč. Ko sem prišel do nje, je žalostno sedela na mokri travi ob čepinjah. Kupček teh čepinj je bila rabra pred seboj. Izgrbančeno lice ji je bilo vse v solzah. Vrč je bila dobila od svoje matere in ko je že sama malone celo večnost imela otroke, je njihovim malčkom zajemala vodo v potoku. V suknji sem imel svetel šiling. Položil sem ga na razbite kosce. Rekla ni ne bev ne mev. Jaz nisem rekel ne črne

ne bele. Samo gledala je od črepin na šiling in od šilinga na črepine. Pa je bila spet kafarsko dekle.

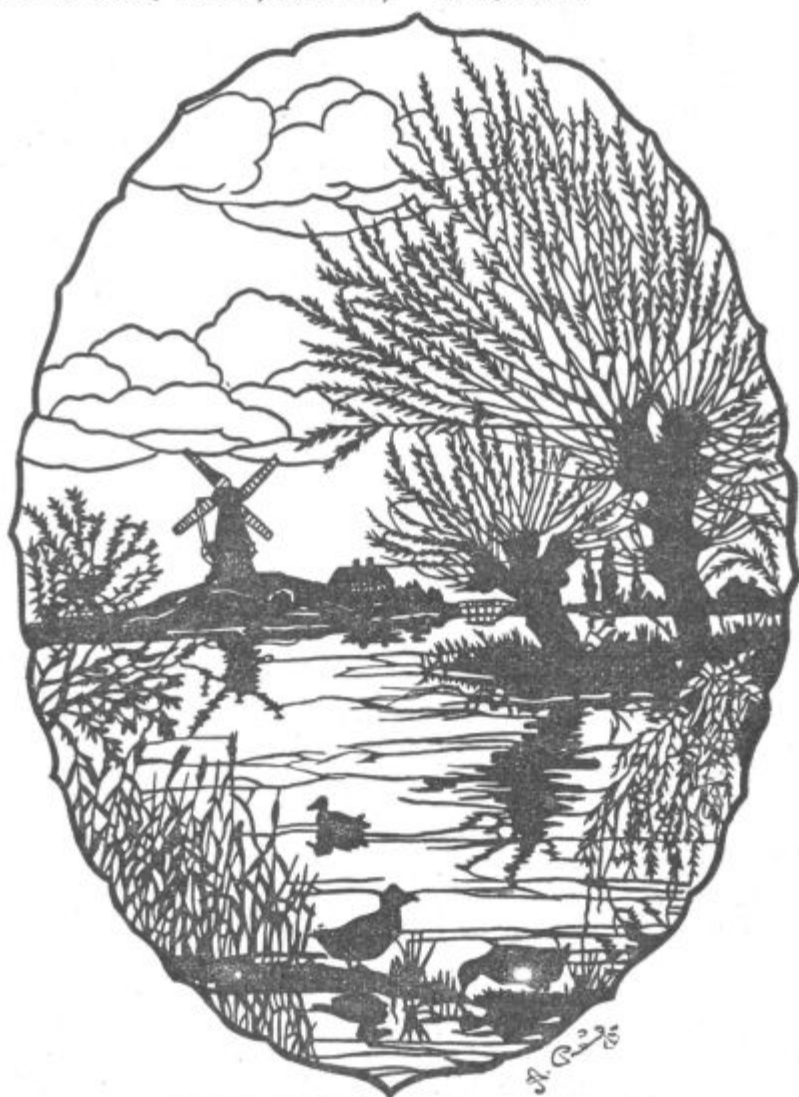
Pokojni D. H. Lawrence je izjavil v povesti »Kenguruj«: Človek je eden in isti po vseh deželah... Življenje se povsod ponavlja. Stalno sem ter tja. Včeraj, danes, jutri. Odkod in kam. Tu strmi mogočno gorstvo Ubombo, ponos Sva-zije. Smehlja se nam, ki smo od včeraj in nas jutri več ne bo. Pokolenja so prišla ter odšla, gorstvo je ostalo — obdano s čudežnim molkom. Kjer je veličina, tam tišina. Le mi delamo hrup. Drug na drugega stopamo; pa ne vemo zakaj. Človek proti človeku. Volja proti volji. Tu so okovi, rešetke, dolžnosti,

sila. Tu vreseč vzdih priletne ženice; sive mamice, ki ne more pozabiti. Tu pa tudi vrisajoči spev mlade dvojice. Takšno je življenje in nad vsem visi meglena koprena neznanega — večnosti.

P. J.

Popravek ad žis XV., 23, str. 559. Mikošiču na čast moram na pobudo prof. Koštila nekoliko opredeliti svojo trditev, kakor da ta učenjak ni vedel za koren »nice«, običajen na srbskohrvaških tleh. Reči je treba; oblike »nice« ne navaja za srbsko ali če hočete cirilsko ozemlje, pač pa navaja soznačnice: nikom, ničke, ničice. Za hrvaško govornico pa je omenil obliko »nice«.

D.

IDILA OB RIBNIKU (P. Preuss — izrezanka)

DIVJI PARADIŽ!

MARGITA MATCHES

N A D A L J E V A N J E

Kako miljo izven Madanga sva naletela z Jimom na osmojene razvaline velikega plantažnega dvorca. Turoben kraj v krasni legi na višini, ki se je dvigala strmo proti gosto zaraščenemu gričevju polotoka Finistere. Po razvalinah sem sodila, da je moralo biti poslopje nekoč zelo imponantno, kar so svedočile iz klezanega kamna narejene stopnice, okrašene z dvema kamenitima levoma. Tudi te ostanke velikih dni je že zagrnilo bujno tropsko zelenje in bršljan pome-

Jim je bil očitno v najboljših odnošajih z debelim sinom nebeškega cesarstva. Rada sva se ustavila pri njegovih z železom obiti hiši, kjer nam je gospodar postregel s svežimi kokosovimi orehi, ki jih je prinesel neposredno z drevesa njegov mladi sluga gostih črnih las, okrašenih s perjem rajčice. Dečko se je pognal kot veverica v vrh nad dvajset metrov visoke palme, kjer je utrgal dva največja sadeža. Kot bi trenil je bil spet na tleh ter z dolgim nožem obrezal lupino, izvrtal v meso

Morski pes ob obalah Nove Gvineje

šan z eksotičnimi cvetlicami. Pognala sva konje na rob strmega pobočja in gledala sva nekaj minut v neme in neprodorne gore, kjer se skriva nedotaknjena lepota, ki pripada samo Gvineji in v katerih žilah so bržkone skriti zakladi draguljev in zlata.

Obrnila sva konje in nadaljevala najino ježo. Često sva jezdila skozi zapuščeno plantažo kavčuka do osamljenega kraja, kjer si je neki kitajski samotar iztrebil džunglo in si tam postavil svoje domovanje. Živel je od kupčije z divjaki ter menjaval z njimi pisano drobnjarijo brez vsake cene: barvaste trakove, lesene pipe in tobak za posušene kokosove orehe, slonovo kost pa tudi zlati prah, ki so si ga domačini sprali po rečnih naplavinah.

luknjo, da je pritekla hladna in okusna tekočina. Nato sva se z Jimom vrnila.

Jim je bil malo čudaški človek, kljub temu je bil zelo prijeten za družbo. Rojen je bil v Avstraliji. Star je bil komaj 34 let, toda že v tem kratkem času si je nabral izredno bogastvo življenjskih skušenj. Obiskoval je tudi univerzo. Po poklicu se je udeleževal kot vojak, iskalec zlata, krotilec konj, raziskovalec, nekoč je bil celo plesni učitelj. In kako ljubezniv je bil!

Le enkrat sem imela priliko na Novi Gvineji ogledati si iz bližine rajčice. Ta vrsta ptic je tu zelo pogosta, živi pa globoko v notranjosti po gozdovih ter se le redko izgubi k obrežju.

Čeprav se rajčice množe na Novi Gvineji, je strogo prepovedano trgovati z njimi na ozemlju, ki spada pod angle-

ško mandatno oblast. Kljub temu pa se lažje dobi tod običajna rajčica, nego se je dobilo žganja za časa prohibicije v Broocklinu. Kazni za lov na rajčice so visoke. Navzlic temu prepeljejo mnogo rajčic v sosedno holandsko kolonijo.

Vzgojena sem bila v prepričanju, da je zbiranje perja teh ptic zelo nečloveško delo. Pravili so mi, da živali ujamemo žive ter jih oskubijo pri živem telesu, nato pa spet izpuste, da poginejo. Na Novi Gvineji sem spoznala, da so to bajke. Tudi sem prišla do prepričanja, da zbiranje perja ne more ogražati obstoja vrste, ker imajo samo samci dragoceno perje in morajo biti vsaj sedem let stari, da je perje lepe in svetle barve. Za njih lov kupijo puške s prav drobnno kroglo, da se žival pri ustrelitvi ne poškoduje preveč in da ostane perje nepokvarjeno.

Avstralska oblast prepoveduje nošnjo rajčinega perja na ozemlju, ki spada pod njeno upravo. Vsak, ki se hoče krasiti s tem perjem, mora dokazati, da ga je imel še preden je prišel zadevni zakon v veljavo. To perje je predmet, za katerim najbolj stikajo uradniki sydnejske carine.

Upravnik carinarnice v Rabaulu ima v tem oziru zelo težko delo. Nekoč se mu je posrečilo, da je odkril celo zalogo spretno skritega rajčinega perja ravno v trenutku, ko so ga hoteli iztihotapiti iz luke. Zaplenjeno blago je zaklenil v svojo uradno sobo, toda na svoje naj-

večje začudenje je popoldne, ko se je vrnil v urad, opazil, da so med tem vlomili v prostore in odnesli zaplenjene predmete. Možakar je sicer krel, toda Rabaulčani so se na tihem smejali, kajti taki grehi se tam hitro odpuščajo. Čez teden dni pa je nastal v carinskem uradu velik krik. Sluga je našel v suknji upravnika, ki je visela v temnem kotu, dve dolgi peresi rajčice. Pritekli so uradniki in preiskali še ostale žepe v suknji, ki so bili vsi nabasani s prepovedanim perjem. Spet so se v Rabaulu smejali. Ostalih peres niso nikdar več našli.

Čudno se zdi, da je na Gvineji tako malo živali. Venomer sem mislila, da bom našla tam živalstvo, slično afriškemu. Predvsem opice. Toda na Novi Gvineji ni opic. Tudi ni nobenih velikih živali v divjem stanju. Naletiš le na poljsko podgano in na kakega majhnega kenguruja. Tudi opusom živi tod, ki ga domačini radi love in jedo. Razen tega najdeš tod neke vrste veverico, ki ima posebne kožnate gube med prvimi in zadnjim nogami, tako da po drevesu pleza, z drevesa pa leta.

Zato je pa bolj razvit svet žuželk. Povsod najdeš strupene žuželke in pajke. Tudi je polno malih kuščarjev. Nevarni so tudi škorpioni. Strupenih kač je le malo. Več nevarnosti je v morju. V teh vodah kar mrgoli ogromnih morskih psov in drugih morskih pošasti.

D A L J E

ELASTIČNE CESTE

Na neki cesti v Lužici so za poskušnjo uredili na povsem nov način elastično cestišče. Na utrjeno podlogo se najprvo nanese neka katranska mešanica, ki se pokrije z velikimi pasovi jute, tako da se posamezne plahte na robovih prekrivajo. Po tkanini se razvleče druga plast katranske mešanice, ki se posuje z drobnim peskom in razvalja. Vmesna plast jute deluje kakor velika elastična membrana, ki prestreza in prenaša pritiske na večjo površino.

NEMSKE AVTOMOBILSKE CESTE

V Nemčiji grade, oziroma začno v najkrajšem času graditi 1376 km avtomobilskih cest, in sicer med naslednjimi važnimi gospodarskimi in prometnimi središči: Bremen—Hamburg (169 km), Hannover—Magdeburg (135 km), Duisburg—Dortmund (66 km), Düsseldorf—Kelmorajm (24 km), Frankfurt—Heidelberg—Mannheim (100 kilometrov), Stuttgart—Ulm (85 km), Monako—Salzburg (100 km), Halle—Lipso

(20 km), Meerane—Draždane (105 km), Vroclav—Liebniz (70 km), Elbing—Kraljevec (110 km), Berlin—Stettin (92 km). Razen teh je v načrtu še 417 km drugih avtomobilskih cest, ki jih začno graditi kasneje. Pri gradnjah je neposredno zaposlenih 6000 delavcev, posredno pa ima zaslužek od njih še 15.000 delavcev v drugih industrijah.

NADLOGA KUNCEV V AVSTRALJI

Nekdo izmed starejših naseljencev v Avstralji je prinesel s seboj par kuncev, da bi jih kot divje zaplodil na svojem posestvu za lov. Poskus aklimatizacije pa se je v tem primeru kar predobro posrečil. Kunci so se v novi domovini tako dobro razživel in tako naglo razploidili, da so postali prava šiba božja za vso Avstralijo. Ne delajo škode samo po vrtovih in sadovnjakih ter na pašnikih, marveč uničujejo tudi dragocene naprave za namakanje, ker izpodkopavajo nasipe in jezove. Škodo, ki jo delajo kunce v Avstralji, računajo letno na 300 do 600 milijonov.

RIBARJENJE Z UMETNO MUHO PO NAŠIH VODAH

VLAD. KAPUS

N A D A L J E V A N J E

Cudil sem se ribičem ob Kolpi in Kupici, ki se izliva pri Brodu v Kolpo. Ko sva prišla pred petimi leti s prijateljem »Zonom« v omenjene kraje, sva našla precej ubožne domače ribiče, ki so lovili lipane in postrvi na umetne muhe. Njihovo ribiško orodje je bilo podobno onemu, ki smo ga uporabljali doma v lepi otroški dobi, le muh niso izdelovali sami. Dočim so bili precej spretni v lovljenju s perjenico, niso imeli pojma o lovljenju postrvi na kapeljne, ki jih ne manjka v Kupici. Sulce in belice so lovili v mreže, bodli, streljali in ubijali z dinamitom. Kakor vidimo, je sport lovljenja rib s perjenico že dolgo znan in razširjen med vsemi stanovt.

Zanimiva je tudi zbirka muh, ki jih uporabljajo naši ribiči: in ki so kot take najbolj priporočljive za naše kraje. Lahko jih določa in zbira le tisti, ki jih preizkuša že skozi leta sem, ne pa tisti, ki je o tem le nekaj bral ali slišal. Za vsako pokrajino so važne, večkrat v istem času, različne umetne muhe. Prve muhe, ki sem jih videl pri svojem očetu in na katere sem lovil kot deček, so bile »March Browne«, pri nas nazvana »barčeva rjavka«, »Blue Dun« in pa »Red Spinner«. Na prvo smo lovili pomladi, v mesecu aprilu in pa v juliju. Na ostali dve pa uspešno tudi v aprilu in, v maju. V poletnih mesecih, ko je potok upadel, nismo mogli ribariti. Kadar je potok narastel po povodnji, smo nekoliko lovlili na omenjene muhe največ pa na koblice ki smo jih natakali kar na trneke umetnih muh. Dočim je prvotno moj oče po vzoru profesorja Kosmača lovil na več muh, je kesneje lovil samo na dve perjenici; zgoraj je imel sivo, spodaj pa rdečo muho. V Savi, kjer so bili lipani, je oče lovil skozi vse leto z omenjenimi muhami. Najlepše uspehe je imel z »Blue Dunom«. Če pa lipan ni hotel prijeti, je nataknil na maji trnek umetne muhe kak manjši mrčes ki ga je našel na vrhah ob Savi. Prav dobro so se obnesle velike »strnohe« in pa krilate samice velikih mravelj.

S časom pa se je napolnila pergamenta, s finim usnjem obdelana knjižica, ki jo je bil tudi podaril neki sportnik mojemu očetu še z drugimi perjenicami. Prav uspešno smo uporabljali v drugi polovici maja in pa junija »May Fly« in pa njej sorodni »Green Drake« in »Grey Drake«. Maja meseca posebno v dopoldanskih urah od 11—12 postrvi rade prijemajo na »Sand Fly«. Po nevihtah je v krajih, kjer pasejo živino nad vodo »Cowdung«. Dočim se je na primer v letu 1931 meni prav dobro ob-

nesla Yellow Dun«, se leta 1932 niso ne lipani in ne postrvi kaj posebno zanimale za to mušico. Večkrat sem imel dobre uspehe na »Whirling Blue Dun«, meseca maja pa tudi na »Stone Fly«. Izredne uspehe pa sem dosegel pred leti prve dni aprila z »March Brown« in »Blue Dun«. Ulovil sem bil v dobrih 3 urah okoli 100 postrvi, med njimi 76 komadov nad 24 cm. Nekaj let na to mi je priporočal pokojni župnik Jaka Kleindienst, ki je pred vojno mnogo ribaril v Soči in v Bači, perjenico »Hoflands Fancy«, ki sicer nima podobnega mrčesa v prirodi. Na to vabo sem ujel nekoga leta 18. junija v mraku v teku dobre ure okoli 30 lepih postrvi. Prav tako se mi je ta perjenica obnesla pri lipanih v Poljanščici. Zanimivo je bilo pri stvari to: Nekaj dni po obilnem ribolovu v Poljanščici sva se peljala s prijateljem Zonom h Kolpi. Prepričana sva bila, da se bo omenjena perjenica obnesla tudi tam. Toda glej ga spaka; niti lipani niti postrvi jo niso marali. Izredno velike postrvi sem ujel nekoč 19. maja v mraku na »Greeye« in na »Green Drake«. Vse, kar je bilo v tolmunu, od najmanjše postrvice, je bilo na površini vode in kar hlastalo za muhami, ki jih je bilo tisti večer na tisoče na vodi in nad vodo. Ko sem 1. 1908 v mesecu oktobru lovil lipane v Krki na Koroškem, mi dolgo ni hotelo nič prijati. Menjal sem muhe, gledal za čim se poganjajo, dokler nisem zagledal na vodi rdečkastorjavega mrčesa. Navezal sem na vrstico »Cinnamon Fly«, rjavo kakor cimet, in že so jeli lipani hlastati po perjenici. Prav dobro se mi je obnesla jeseni tudi mala fantastična mušica »Francis Fly«, ki jo mnogi baje uspešno uporabljajo skozi vse leto. Največjega lipana pa sem ujel na »jelševo muho« (Erlenfliege). Zanimivo je tole: Izredno velik lipan je stal precej globoko, gotovo 1 m pod površino. Tupatam se je zamajal, če je plavala nad njim mušica in morda v teku cele ure le dvakrat hlastnil na površino. Poskusil sem kakih 7 perjenic, pa vse zaman. Spuščal sem jih po površini, vlekel po vodi in v globočini, toda lipan se ni zmenil. Nazadnje sem navezal na vrstico jelševo muho. Ko jo je voda nesla mimo lipana do dna struge, pa je že šapnil po vabi in bil tisti trenutek tudi zatakujen. Ko sem nekoč nato prelistaval ribiško literaturo, sem prav to, kar sem doživel sam, tudi čital, namreč, da jelševo muho ribe rade prijemajo tudi pod površino. Ena izmed najvažnejših perjenic za lipane v našem vodovju pa je gotovo »August Dun«. V avgustu so lipani lepo rejeni. Za-

ganjajo se za mušicami, a ne zmenijo se za perjenico. Ure in ure sem poskušal, toda ni šlo, dokler nisem pogodil prave. Odkrili so mi jo bili v Poljanski dolini. Odkar pa mi je znana ta skrivnost, pa imam tudi v vročem avgustu dobre uspehe pri lipanih.

Napisal sem, kar sem občutil in poskusil v teku skoraj štiridesetih let ribarjenja s perjenico. Prelovil sem precej voda in poleg omenjenih umetnih muh poskusil še mnogo drugih, ki pa se mi ne zde neobhodno potrebne, vsaj za naše vodovje ne. Moji ribiški tovariši so mi hvalili na primer ono rdečo perjenico, ki jo je bil skonstruiral primarij dr. Robida, nekateri pa

zelo hvalijo tudi »Sedge Fly«. Morda se v kratkem oglasi še kakšen prijatelj lepega sporta in napiše, kako je ribaril in s čim dosegel najlepše uspehe.

Kdor ima priliko loviti s perjenico in obvlada tudi to ribarsko sportno panogo, bo kmalu opustil črvarenje in lovil le s perjenico srednje, na kapeljna pa one velike postvri, ki jih je težko izvabiti iz temnih globočin na lahno valovečo se površino, kjer se prijetno zibljejo roji mušic.

Komur pa še ni uspelo uloviti ribo na umetno muho, naj poskuša, in videl bo, da dobra volja preмага vse. Mojstri še nikoli niso padali z neba.

ANA STENOVA

NOVA RUSKA ZVEZDA V KINU

Samuel Goldwyn, kinematografski Napoleon, je neko nedeljo čital »New York Times«, ki so priobčile sliko Ane Stenove, prve ruske kinske zvezde iz Sovjetije.

Drugi dan so njegovi odposlanci odpotovali v Evropo, da poiščejo novo damico. Njih poročilo je potrdilo prvi vtisk velikega impresarija. Goldwyn je kabloval: »Pogodite se z njo.« Odposlanci pa: »Niti besedice ne ume po angleško.« Kabel je takoj velel: »Vseeno. Jo bomo že navadili.« In Anka Stenova je podpisala pogodbo, po kateri ji je zagotovljenih 1500 dolarjev na teden.

»Blaznost!« poreko umirjeni in umerjeni ljudje. Na prvi občutek toliko tvegati! Ali Goldwyn je bil prepričan, da je zatel umetnico, ki utegne zrevolucionirati filmsko umetnost. Ana se je predstavila Samuelu, ki si je pričel glavo beliti zaradi scenarija. Medtem pa ji je plačeval po 1500 dolarjev na teden, da se navadi angleščine.

L. 1910 je v Kievu švedska žena povila hčerko ukrajinskemu možu. Mati ni bila nič kaj zadovoljna deklice, ker jo je mikal gledališki poklic; batjuška, pristen bohem, je bil pa navdušen ob zibki.

Na vojnih posledicah je očka umrl leta 1922. Časi so bili hudi, prekucija je divjala. Vdova z dvanajstletno podraslico je bila v silni stiski. Po malem so vsi predmeti odromali iz hiše v zastavljalnico. Ko je vse pošlo, so poslali mladenko na kmete za dekle. Redila je sebe in mater. Pa še tega dela je zmanjkalo. Draginja je tako razsajala, da je mesto 500.000 duš hiralo od glada in hlada. Volkovi so prihajali blizu in tulili ob predmestjih. V samih capah in cunjah je Anica koledovala, moledovala po hišah, da bi dobila kak grizljaj. Tako je prebila strahotna leta.

ANA STEN, v »Nanic

Po malem se je ustalil vsaj navidezen red. Ena prvih skrbi za vlado je bila ta, da bi dala ljudstvu zabave. Državno gledališče se je otvorilo v Kievu. Po temnem nagonu se je Ana ponudila za gojenko. Po sreči je naletela na veleumnega, darovitega Stanislavskega. Dal ji je vlogo v drami Gerharda Hauptmanna in po njegovem priporočilu je bila sprejeta v sovjetsko akademijo za kino. Petnajstletno dekle je

našlo svoj poklic in sreča zanjo, da je prekucijaska vlada toliko pazila na novo filmsko umetnost, mogočno propagandno sredstvo. Vsakdo ve, poudarja Edwin Hill v New Movie Magazine-u, do kakšne popolnosti se je čez noč povzpela nova umetnost v sovjetski Rusiji.

Tri leta je Ana igrala pred objektivom ali pa na odru. Vodil jo je odličan uprizoritelj, Južikov, čigar »Vihar nad Azijo« razodeva čudovite sposobnosti. V gledališču je izkoriščala nasvete Stanislavskega. V Moskvi je z njim igrala Pirandella, Maeterlincka, Ibsena. Še rajši pa je nastopala v kinu. Sredi zime jo je »Sovkino« poslal na Krim; prezebala je, a vztrajala. Saj je bila zmlada navajana trdega življenja! Vrnivši se v Moskvo, je sodelovala pri raznih filmih in razvijala svojo osebnost.

Zaljubila se je v mladega kinskega ravnatelja in ga vzela. Po enem letu sta se ločila. Za jarem svetega zakona ni bila Ana Stenova nič kaj pripravna.

Velik dan je napočil zanjo, ko jo je Feodor Ozep izbral za film »Rumena kartas«, ki je zaslovel po vsem svetu.

Skoraj nato jo srečamo v Berlinu. Nagle se je naučila nemščine za zvočni film v tem jeziku. Čudovito hitro se je vživela toliko v francoščino, da je mogla nastopiti za isti film v Mohèreovi govorici. Z dovoljenjem sovjetske vlade se je zadala pri družbi Ufa. Poslej sta ji drugovala Kortner in Janings. Občinstvo jo je hvalilo v »Nevihiti«, v »Bratih Karamazovih«.

Romantičen dogodek jo je vrgel v objem novemu ljubimcu, precej starejšemu od nje; to je vdovec, ki je imel 13-letno hčer, jurist in arhitekt, dr. Evgen Franke. Roman se je končal s poroko, ki še velja.

Ob tej priliki je Samuel Goldwyn videl njeno podobo, torej pred dvema letoma. Ko se je bodoča zvezda izkrcala v New Yorku, jo je obsul roj novinarjev z običajnim vprašanjem: »Kaj mislite o Ameriki?« — »I love it« (rada jo imam), je odgovorila — toliko angleščine se je bila spotoma naučila.

Dve leti pridnega dela, pa se je korenito preobrazila ta prirodna hči, veliko, lepo dekle elegantnih potez. Beseda »sex appeal« (spolni mlek) je kakor nalašč zanjo izmišljena. Vsa njena postava in postava je tipično slovanska. Vse njene poteze, še celo nesimetrični zobki, ustvarjajo celoto neopredeljive, mogočne miline. Pri njej je vse naravno, umetničen je ji je tuje. Nekakšno plemstvo ji daje ta podrobnost: dolge, oblikovne noge z nežnimi gležnji. Nos je nasek, malce zavihan.

Ana Stenova je štela 22 pomladi, ko je stopila v Hollywood. Dotlej je doživela že celo vrsto dram in dogodivščin. Taka je bila ženska, za katero naj bi bil Samuel Goldwyn potrošil 300.000 dolarjev, preden bi dobil iz nje za pet par dobička. Njen mož, dr. Franke, jo spremlja, toda se drži obzirno ob strani. Pameten mčzak, raz-

umen svetovalec v pravnih in gmotnih zadevah. Človek čuti, da ima Ana Stenova v njem zanesljivega zaščitnika.

V Hollywoodu niso radi videli njenega prihoda. Ustajenci kažejo novincem več radovednosti nego blagohotnosti, to je človeško. Radovednost pa ni prišla na svoj račun. Niti Stenova niti Goldwyn nista klepetava. Potekali so tedni, potekali meseci, pa se ni še nič javilo na obzoru. Toda za zastorom so pridno delali, to pa po Zolovi »Nani«. Neki dan je bila polovica filma dovršena, kar je Goldwyna stalo že 250.000 dolarjev. Po večkratni preskušnji pa je podjetnik izrekel: »Dobro je, vendar ne še zadosti. Začnimo skrajaj!« In uničili so vse trakove.

Na novo so razdelili vloge, vzeli drugega režiserja, predrugačili ogrodje. Ana Stenova se je lotila nove verzije. Sam Goldwyn je plačeval, ne da bi trenil; vedel je, kaj dela. Ko je bilo končano, se je njegov nasmešek razbohotil; zdaj je bila stvar v redu!

Ana govori danes brezhibno angleški, čita mnogo, zlasti ji ugajata O. Wilde in O. Henry. Tudi v družini govori angleščino. Korenito pozna vsega Shakespeare-a; brala ga je že prej v ruščini, nemščini, francoščini, zdaj ga pa v izvirniku. Čudna reč: najrajši bi ga igrala v ruščini!

Skoro slednji dan gre v kino. Posebno so ji pri srcu Lionel Barrymore, Paul Muni, Eddie Cantor, Mac West. Od doma hodi malo in se ne družijo kdo ve koliko s posebnim svetom v Hollywoodu. Zapima se za spirižem, a nima nič prenapetega na sebi. Zasledila je madžarsko gostilno, kamor zahajajo pred vsem godbeniki in kjer kuhajo po njenemu okusu. Stanuje tik morja, kamor se hodi redno kopat. Hrani zbirko čiče ali punčk, na katere je jako ponosna.

Taka je Ana Stenova, otrok kievskih »nižine«, zvezda, ki bo jutri posijala na kinematografskem nebu. Tr. G.

EKSPLOZIJA ATOMOV

Po odkritju umetne ali inducirane radioaktivnosti je prav naglo narastlo število kemičnih prvin, ki postanejo radioaktivne, ako jih zadevajo zelo nagli atomski projektili. Elementi, ki so sami po sebi neaktivni, namreč pod temi projektili razpadejo in izžarjajo pri tem značilne žarke radioaktivnih snovi. Doslej se je učenjakom posrečilo inducirati radioaktivnost domala že vsem lahkim kovinam: kalciju, boru, natriju, litiju, magneziju, bariju itd. Kot posebno učinkovit projektil za induciranje umetne radioaktivnosti se je izkazalo atomsko jedro težkega vodika. Goto vo se bo v doglednem času posrečilo podeljevati tem jedrom še večjo brzino, tako da se bo lahko raztegnila umetna radioaktivnost tudi na težje prvine. Da bi pa mogla umetna radioaktivnost kdaj nadomestiti radij, pa za enkrat ni pričakovati.

MED BURMO IN KITAJSKO

O velikosti večine izvenevropskih držav imamo Evropeci dostikrat prav skromne pojme. Kdo ve n. pr. da ima Burma več kakor 1600 km skupne meje s Kitajsko? Ta meja se pričenja na severu v večnem snegu Tibeta, poteka ob provinci Jinan in se končuje prav v tropskih džunglah francoske Indokine. Severna polovica gre vzdolž razvodja med kotlinama reke Iravadi in Saluen, skoraj v ravni

promet z vnanjim svetom se vrši seveda samo po vodi. Do kitajske meje je iz Bhama 83 km iz Tengiea pa nekako 125 km.

Do konca preteklega stoletja je bil Tengie mesto tretjega reda in je v analih Jinana zabeleženo le toliko, da je služilo za trdnjavo Panthajem v Jinanu naseljenim muslimanom za časa revolucije 1850; ko je vsa provinca tonila v ognju in krvi. Na tisoče ljudi je bilo takrat poklanih v Tengieu in na tisoče so

Tempelj velikega zmaja pri mestu Tengueh, ki so mu zaradi njegove lepote prizanegli celo muslimanski uporniki

žrti po grebenu ene največjih gorskih vrst na svetu. Pobočja so prav malo obljude na in večji del še neraziskana. Zveza je zgolj po nekaterih visokih prelazih, ki so pa večji del leta zasneženi, tako da ne more biti govora o kakem rednem prometu ali trgovini med pokrajinama to in onstran gorovja. Tisto malce izmenjavanja blaga kar ga je, se prenaša v tovorih na mulah po slabih in dostikrat zelo nevarnih gorskih stezah.

Med tržišči je pomembnejše samo malo mestece Tengie na Kitajskem, nekako 220 km od Bhama, ki je upravno mesto enega izmed obmejnih okrajev Burme. To je majhno pa jako slikovito mestece z zelo starim obzidjem. Bhama leži ob reki Iravadi, najmanj 1600 km od Rangoona. Ves

jih živih in neglede na to, ali so bile med njimi tudi žene in otroci, pometali z nekih pečin v prepad. Domove žrtev so požgali in porušili in sicer tako temeljito, da je po vdušenem uporu ostalo od mesta samo še veliko pokopališče. Šele po podpisu pogodbe 1894, ko je bil tudi tujcem dovoljen dostop in naselitev, je mesto spet oživel. Počasj je postalo spet tisto, kar je bilo nekoč, namreč vmesna postojanka trgovine med Burmo in severnimi deli Jinana.

Preporod mesta je bil prav počasen. Šele konec preteklega stoletja so začela oblastva resneje pospeševati trgovino in 1902. je bilo zgrajeno v Tengieu celo za tiste čase dokaj moderno in veliko rečno pristanišče. Tamkaj se je naselil tudi angie-

ški konzul in poslej se je že začel promet tako lepo razvijati in mesto tako nagro rasti, da je celo upravnik severnovzhodnega okraja Jlnana preložil semkaj svojo rezidenco, ki je bila poprej v mestu Talifu.

V srednjem veku, ko si je Jnan zavojevala Kitajska, se je Nebeško cesarstvo oddolžilo svojim vojaškim dostojanstvenikom na ta način, da jim je poverilo oblast nad plemenj Kanov, Kašinov, Palaungov i. t. d., ki so takrat prebivali v teh pokrajinah. Ta oblast je bila dedna in oblastniki so si počasi nadeli silno zvoneča imena in pridevke. Ljudstvo pa do današnjih dni ni postalo kitajsko, marveč še zmerom predstavlja pester mozaič najrazličnejših plemen, ki so si še v velikj meri ohranili svojo primitivno vero. V nekaterih pokrajinah se je ljudstvo sicer spreobrnilo k budizmu, ali ta budizem je nekaj popolnoma svojevrstnega in močno premešan z nekdanjo primitivno religijo. V Tengieu srečavaš na vsak korak budistične vernike in okolišnji grički so bogato okronani z budističnimi svetišči sredi umetno zasajenih gajev. Obisk svetišč je dovoljen tudi tujcem. Na pragu te sprejme svečenik, ki ti z gorečnostjo razkaže svetišče. Obiskovalci se mu za ljubeznivost navadno oddolže s tem, da mu poklonijo nekaj čaja.

V Tengieu so ulice večinoma zelo ozke, če se setaš po njih, lahko opazuješ domačinke, kako spretno umejo na primitivnem orodju brusiti vsakovrsten okras iz žlahtnega kamenja. Ti ljudje menda niti po imenu ne poznajo osemurnega delavnika, marveč se pehaajo za skromnim zaslužkom od jutra do večera. V neki drugi mestni četrti žive spet obrtniki, ki leto in dan izdelujejo samo razne živalce in hišice iz papirja. Pa niso to igrače, marveč obredni predmeti, ki se nosijo in sežgajo pri pogrebih.

A. J.

EDINSTVEN PRIMER

Naravni park Lenox v državi Massachusetts (USA) je sprejel v svoje varstvo divjo gos, ki so jo ujeli med ledom na ameriški obali. Sodeč po perju, gre za popolnoma mlado ptico, ki jo je zaneslo tjakaj na njenem prvem jesenskem potovanju. Naravoslovci so nesporno dognali, da spada živalca v vrsto evropskih divjih gosi. Je to edinstven primer, da se je evropska ptica selivka ustavila v Ameriki. Najbolj verjetno je, da je letela gos preko Islanda, Grönlanda in Labradorja na vzhodno ameriško obalo, in da je k temu nenavadnemu ocean-skemu poletu pripomogel tudi kak vihar.

D. Stachus: VKRCAVANJE SENA (lesorez)

Č L O V E K I N D O M

GOSPODINJSKO DELO V KUHINJI

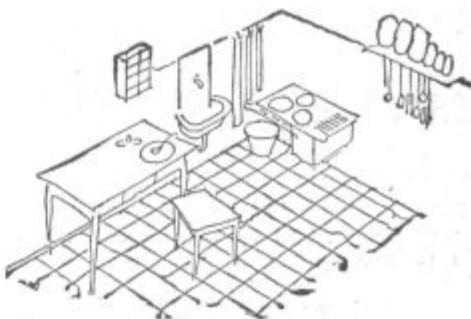
Skoraj vsaka gospodinja, ki gospodinjske posele sama opravlja, često vzdihne: »Le kako je to, da mene vsaki dan tako noge bolijo.« Sama se čudi, zakaj jo noge bolijo in drugi, ki nimajo z gospodinjsvom nobenega opravka, se čudijo še bolj. Če pa gospodinja misli, da od nipa, ko je zjutraj vstala in do obeda ni niti za trenutek sedla, torej recimo, od 6. zjutraj do obeda, to je do 13., je 7 ur neprestanega prestovanja po stanovanju in kuhinji in če bi še pomislila, koliko kilometrov daleč bi lahko prišla, ko bi ves ta čas hodila po ravni cesti, tedaj se ne bo čudila niti ona niti kdo drugi, če jo bolijo noge.

No, pri nekaterih delih bi lahko sedla in jih opravila sede. Na primer pri pripravljavanju prikuh, lupljenju krompirja, sadja, snaženju solate itd. A kaj, ko je treba biti vsak trenutek zopet na nogah. Zdaj je treba premakniti juho, da preveč ne vre, zdaj določiti na ogenj, premešati ali prestaviti to ali ono jed. Treba je pogledati, kdo zvoní. Seveda je navadno brezposelni, ki prosí pomoči, toda včasí je lahko vendar kdo drugi, morda krojač, račun iz elektrarne, pismonoša ali kdorkoli, pogledati je treba. Včasí ni niti ta, niti oni, ampak potnik, ki na mile viže ponuja najboljše parketno mazilo in ni ga moči odpraviti z nekaj besedami. Medtem ko mesi gospodinja testo za kruh ali za rezance, premišljuje, kako bi poenostavila svoje gospodinjsvo, da bi bilo manj dela z njim. Zavida in občuduje one dame, ki utegnejo biti gospodnje in dame, ki ob enajstih do ene lahko delajo obiske —, »i zlomka, že spet nekdo zvoní!« Hiti odpirat z mokastimi rokami, saj bo gotovo pismonoša. Pa ni, ampak baš ena izmed dam, ki nabira prispevke za dobrodelno tombolo, ki bo morda v prid brezposelnih pomočnic... No, da, tačas je ogenj pošel, juha prenehala vreti, krušno testo se je shladilo. Urneje se je treba zasukati, skoraj na novo zakuriti, brž pristaviti krompir, razvaljati testo za rezance, mizo pripraviti in pogrtniti, naribati hren itd. Človek ne ve, kje se ga glava drži. Neka gospa, ki ima kuharico, mi je nedavno potožila, da njena kuharica noče niti nikomur vrat odpreti, če kdo zvoní, ker bi se ji med tem časom lahko kaj pri kuhi pokvarilo, pravi.

Razni tehnični pripomočki v kuhinji prihranijo marsikateri trud gospodinjí. Dela ne zmanjšajo. Vzemimo n. pr. stroj za mletje mesa. Prej je bilo treba umiti samo desko in nož po tem delu, strojek pa ima štiri dele, ki jih je treba po vsaki porabi

dobro umiti in osušiti. S tem pa nikakor ne zanikam velike praktične vrednosti raznih takih priprav, niti mesnega stroja, ki nam poleg mletja mesa služi še za olajšanje desetih ali več drugih del. Saj meljemo z njim tudi prikuhe, krompir, mandlje in orehe itd. Z gotovimi tehničnimi izumi se je delo gospodinjí olajšalo, ne pa bistveno zmanjšalo.

Gorje pa vsekako pri vseh teh modernih orodjih in pripomočkih oni gospodinjí, ki nima kuhinje praktično urejene. Marsikatera gospodinja nima za sistematično ureditev sob in kuhinje pravega smisla. Nekateri trdijo, da je kuhinja čim manjša, tem praktičnejša. Marsikatera gospodinja bo iz lastne izkušnje to odločno zanikala. Gre za to, da je kuhinja priročna in praktično opremljena. Če je kuhinja

majhna in z vsem, kar spada in ne spada vanjo opremljena, da je vsako dopoldne v nji pravcati kaos različnih predmetov, je to za gospodinjó silno utrudljivo. Če je gospodinjsvo količak večjega obsega, je dvoje miz v kuhinji nujno potrebnih. Na eni imamo posodo, ki jo rabimo pri kuhi, na drugi pa pripravljamo jedila, snažimo zelenjavo in drugo. V vsaki kuhinji moramo strogo izločiti vse, kar ne spada vanjo, da nam ne dela napotja, pa najsi bo kuhinja velika ali majhna. Marsikatera gospodinja preklada leta in leta po kuhinji in kuhinjski omari ali kredenci predmete, katerih nikoli ne rabi, iz same nespametne konservativnosti, napačne varčnosti ali boljše rečeno, hranljivosti. Po kredenci ima nastavljenih polno nerabnih porcelanastih predmetov, počenih skodelic, oškrbljenih kozarcev, kanglic brez ročk itd. Kadar je treba kredenco osnažiti, to je najmanj vsakih 14 dni, tedaj prestavljanje in snaženje teh obrabljenih predmetov vzame dokaj časa, ne glede na prostor, ki ga po nepotrebnem zavzemajo. In potem cunje. Koliko nepotrebne navlake delajo po kuhinji različne cunje. Če pa hočeš s katero izmed teh obrisati kozarec ali krožnik, tedaj ni nobena toliko čista, da bi jo mogla rabiti za to, niti nobena toliko umazana, da bi jo že vrgli med umazano perilo. Ka-

kor z vsako stvarjo, tako je treba tudi s kuhinjskimi cunjami gospodinjiti. Za steklo moramo imeti posebne brisalke, za porcelan druge in za črno posodo zopet druge. Čim je ena ali druga umazana, jo moramo takoj nadomestiti s svežo, obrabljeno pa vreči med umazano perilo. Cunje, ki jih rabimo za posodo, ne bomo rabili za brisanje rok ali mize.

Red v kuhinjski omari je za olajšanje dela v kuhinji nujno potreben. Vsak predmet mora imeti svoj stalen in določen prostor, da ga lahko najdemo v temi. Posoda, ki jo rabiš vsak dan redno, naj bo spredaj, ona, ki jo rabiš le od časa do časa, zadaj ali v shrambi. To so različni modli za pecivo in slično. Kakor vsaka stvar, tako tudi kuhinja potrebuje svoj počitek. Kdo še ni opazil, kako je kuhinja vsa svečana na sobotni večer, ko je vsa umita in blesteča. Kako nas pokojna in prijazna sprejme v nedeljo zvečer, ko se vrnemo z izleta, ker smo jo pustili ves popoldan počivati. Skoraj bi rekla, da ima kuhinja dušo, kakor noben drug stanovanjski prostor.

I. D.

ZA MISLEČE GLAVE

128

Steklenica v prazni vreči

Zakaj je nemogoče raztresiti steklenico v prazni vreči, tudi če udarimo s to z veslo sio po zidu?

129

Igra s kartami

Neka brihtna glava, ki je znala dobro računati na pamet, je dala iz šopa 32 kart za bridge poleginiti eno karto in jo položiti zakrito na mizo. Po dvakratnem hitrem pregledu kart je povedala, katera je ta karta. Kako je to naredila?

130

Igra s prištevanjem

A in B igrata naslednjo igro: A imenuje kakšno številko med 1 in 10, B prišteje kakršnokoli številko med 1 in 10, potem spel A in tako dalje, dokler eden izmed njiju ne doseže 100. Kako napravi A, da vedno zmaga?

131

Število brez številk

Kako napišeš 1000 brez številk od 0 do 9?

Rešitev k št. 127

Nenavadno število

Število najdemo s pomočjo nedoločne enačbe. Če jo napišemo s $100x + 10y + z$, je $2x - 3y = 0$. Število, ki ga iščemo, je torej 324 ali 648.

KAZALO ZA 15. KNJIGO

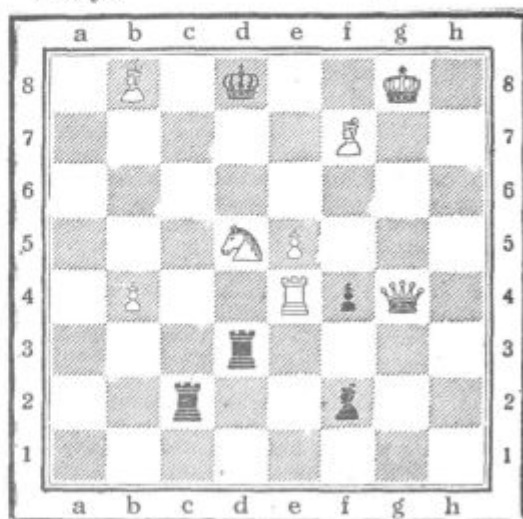
Temu zvezku je priloženo vsebinsko kazalo za 15. knjigo

PROBLEM 70

E. Plesnivý

Druga nagrada turnirja »Swiat Szachowy«.

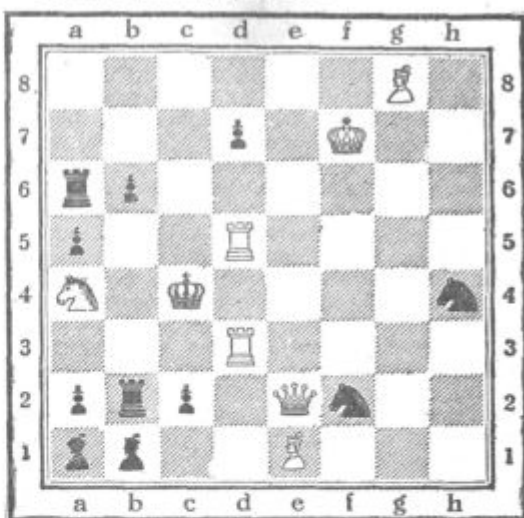

Mat v treh potezah.

PROBLEM 71

H. Herson

Prva nagrada na turnirju »British Chess Problem Society, 1932-33.«

Mat v dveh potezah.

Rešitev problema 69

1. Ld1-c3, e5-e4 (a) 2. Dg4:d7+ 1.... d7-d6 (b) 2. Kb7-b6, e5-e4 3. Dg8 mat. 1.... Kd5-d6 (c) 2. Lc3-b4+, Kd6-d5, 3. c2-c4 mat. 1.... Kd5-c5 (d) D:d7. V zadnji varianti nastane dual z 2. Dg4-e4!

